

ОСОБИСТІСНИЙ КОМПОНЕНТ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглядається питання з'ясування напрямків роботи з формування полікультурної компетентності студентів-філологів шляхом усвідомлення особистісних якостей.

Ключові слова: полікультурна компетентність, професійна компетентність, “людина культури”, особистісний компонент, духовність.

У період оновлення всіх аспектів життєдіяльності суспільства й реалізації Державної національної програми “Освіта: Україна ХХІ століття” об'єктивний рівень професійної підготовки майбутнього фахівця визначається сформованістю його полікультурної компетентності. Одне з центральних місць у культурному й державному становленні України займає рівень культури володіння іноземною мовою як засобом міжнаціонального спілкування. Тому одним із пріоритетних питань сьогодення є вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах.

В умовах спрямування вищої школи на всебічний і гармонійний розвиток особистості, посилення зв'язку змісту навчання з обраною професією особливого значення для формування полікультурної компетентності набуває оновлення змісту у вищих освітніх закладах. Одним із важливих напрямків цієї стратегії є формування полікультурної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов.

Результатом інтенсивного розвитку філософії освіти наприкінці ХХ століття стає розгляд освіти з погляду культуротворчого процесу, який забезпечував би перетворення людини в “носія культури”. Такий підхід до навчання підкреслюється ще і загостренням соціального замовлення суспільства на підвищення рівня мовленнєвої культури професійного спілкування таких фахівців, що й зумовлює актуальність і переосмислення як загальноосвітніх, так і предметних цілей. Виділення широких гуманістичних цілей освіти природно спричиняє висунення на перший план загальнокультурного й духовно-морального розвитку й виховання особистості. Відтак завданням вищої школи України є не лише підготовка спеціалістів відповідного профілю, а й формування особистості громадянина, свідомого учасника державотворчих, а також світових процесів. Виховання “людини культури” – кінцева мета навчального процесу, запорука й умова формування професійної компетентності студента, реалізація його в суспільстві як особистості й фахівця [1].

Несформованість полікультурної компетентності викладача гальмує особистісне зростання студентів, негативно впливає на ефективність усього освітнього процесу. У зв'язку з цим проблема осмислення цієї інтегративної якості особистості набуває особливої значущості й потребує нагального розв'язання. Якщо формування полікультурної компетентності спеціально не здійснюється, то епізодичне усвідомлення цієї важливої особистісної якості в педагогічній практиці відбувається неефективно й повільно. Отже, у статті ми поставили за мету з'ясувати напрями роботи з формування полікультурної компетентності студентів-філологів шляхом усвідомлення особистісних якостей.

Аналізуючи визначення компетентності різними вченими, такими як І. Васютенкова, В. Болотов, В. Серіков, А. Овчарук, І. Тараненко, Г. Фрейман та іншими, можна зробити висновок, що полікультурну компетентність слід розглядати як систему взаємозалежних і взаємозумовлених знань, умінь, навичок, здібностей, досвіду й особистісних якостей сучасного викладача, які спричиняють можливість ефективно соціалізуватися в різних сферах полікультурного суспільства. Отже, опираючись на думку І. Васютенкової, формування полікультурної компетентності містить у собі кілька напрямів [1]:

- формування культури знань, що передбачає належний рівень ознайомлення з культурним надбанням цивілізації й дозволяє адекватно здійснювати активну творчу діяльність у полікультурному просторі;
- розвиток культури поведінки, видів і форм відповідно до полікультурного середовища;
- формування емоційної культури відповідно до полікультурного середовища;
- формування культури саморозвитку в полікультурному середовищі.

Названі напрями взаємозумовлюють і взаємодоповнюють один одного. Знання про особливості полікультурного середовища дозволили виділити види й форми діяльності. Висока емоційна культура й позитивна мотивація дозволяють долати можливі негативні наслідки взаємодії під час діалогічного спілкування. Здатність до самореалізації, саморозвитку й самовдосконалення є необхідною умовою особистісної мобільності й можливості знайти шляхи конструктивної взаємодії.

Зрештою, можна констатувати, що процес освіти повинен бути зорієнтований на три умови: навчання, розвиток і виховання. Ефективність формування полікультурної компетентності залежить від усвідомлення студентами процесів, а також спрямованості на спільний результат. Отже, навчально-виховний процес у вищих гуманітарних закладах повинен бути спрямований на вивчення іноземної мови та пізнання історії, удосконалення іншомовного спілкування, традицій, культури мовлення, що сприятиме передусім формуванню полікультурної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов.

Аналіз наукових праць таких учених, як І. Бессарабова, І. Васютенкова, Л. Данілова, А. Джуринський, Л. Перетяга, С. Сисоєва, К. Юр'єва та інших свідчить, що поняття полікультурної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов набуває у сучасних умовах нового трактування. Під полікультурною компетентністю розуміється комплексна якісна характеристика індивіда, результативний блок, сформований через знання не тільки рідної, але й інших культур, вміння застосовувати свої знання у процесі міжкультурної комунікації, досвід міжкультурного спілкування, толерантне ставлення до представників інших культур, поведінкові реакції в умовах міжкультурного спілкування.

Проте, незважаючи на теоретичне обґрунтування культурологічних концепцій індивідуально-орієнтованої освіти, слід констатувати неспроможність сучасних навчальних закладів у реалізації цих положень повною мірою. На думку багатьох науковців (В. Болотов, О. Пометун, О. Локшина, О. Савченко, С. Трубочова, Л. Парашенко та інших), труднощі обумовлені перевагою когнітивного змісту освіти, а також недостатня увага викладачів до розв'язання оновлених професійних завдань, як наслідок неготовність майбутнього педагога до професійно-особистісного самовизначення. Ці недоліки зумовлюють постійне аналітичне осмислення проблеми компетентності майбутнього викладача як ключового суб'єкта, покликаного здійснювати соціальне замовлення суспільства на підвищення рівня культури професійного спілкування фахівців. У зв'язку з цим полікультурна компетентність є предметом дослідження багатьох сучасних педагогів, психологів, соціологів.

Згідно з визначенням в Енциклопедії професійної освіти, професійна компетентність – “інтегральна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, навичок, достатній для реалізації мети даного роду діяльності, а також його моральну позицію [4: 383]”. Таким чином, усвідомлюючи, що діяльність викладача іноземної мови, безумовно, багатогранна й багатоаспектна, враховуючи інтегральний характер предмета, слід визнати стрижневу роль особистісного компонента компетентності викладача іноземної мови.

На наш погляд, не викликає сумніву думка А. Петровського про те, що викладач здатний працювати зі студентом “як з особистістю, повинен розуміти й творити себе як особистість [2: 117]”. Нині в соціокультурних умовах освіта набуває ролі значущого фактора соціалізації особистості, розвитку її духовної й моральної сутності. Утім, слід погодитися, що навчальний заклад не може належним чином впливати на духовно-моральне становлення молодого покоління, якщо викладач сам не має духовно-морального потенціалу, який міг би

бути основою й умовою створення потрібної атмосфери освітнього процесу й впливати на духовну освіту, розвиток й виховання особистості.

Крім того, у контексті нашого дослідження з метою виховання “людини культури” необхідно усвідомлювати, що “духовність є базис, основа культури суспільства й людини... духовність можна розглядати як вираження змісту й рівня розвитку культури в суспільстві [3: 155]”. Отже, становлення студента й викладача як суб’єкта культури передбачає особистісне зростання і саморозвиток у просторі культури. Тому можна стверджувати, що духовність є особистісним компонентом, який стає основою компетентності викладача.

Згідно с думкою І. Васютенкової, якщо спробувати описати модель особистісних якостей, що відображає портрет викладача іноземної мови нової формації, то вона буде містити в собі наступні характеристики: емпатійність, толерантність, комунікабельність, конгруентність, активність, самостійність, ініціативність, креативність, гнучкість мислення, потреба в самопізнанні, саморозвитку, самовдосконаленні, інтереси.

Така особистісна характеристика, як емпатійність, передбачає вміння викладача співпереживати, співчувати, розуміти співрозмовника, світ його цінностей, що свідчить про механізм пізнання співрозмовника.

Від того, наскільки у викладача розвинена така якість, як толерантність, залежить його вміння керувати власною увагою й процесом сприйняття так, щоб усвідомити взаємозв’язок, взаємозалежність, різноманітність і неповторність усього світу.

Комунікабельність – риса особистості викладача, що уможливорює процес конструктивного спілкування з усіма учасниками освітнього процесу, встановлення суб’єкт-суб’єктних стосунків зі студентами й колегами. Комунікабельний викладач демонструє в процесі спілкування доброзичливість, ввічливе ставлення до співрозмовника, уміння слухати, адекватно реагувати на отриману інформацію.

Конгруентність визначає здібність викладача діяти природно й відверто, позитивно реагуючи на власні помилки. Це вміння спілкуватися щиро, коли всі складові особистості викладача працюють разом, переслідуючи єдину мету – підготовку майбутнього фахівця відповідного профілю й формування повноцінної особистості громадянина, свідомого учасника державотворчих та світових процесів.

Ступінь особистісної активності викладача розглядається як здібність критично мислити, вести дискусію, аргументувати й урахувувати доклади опонента. Отже, це готовність до реалізації нової форми взаємодії зі студентом і усвідомлення підвищення ролі гуманітарних дисциплін як основи формування розуміння мінливості культури.

Рівень самостійності й ініціативності, креативності й гнучкості мислення визначається наявністю мотивів саморозвитку й самовиховання; критичністю й самостійністю мислення; прагненням до самореалізації й саморозвитку особистості; націленістю світоглядних орієнтирів на духовні й моральні цінності буття; а також усвідомленням важливості власної підготовки до виховання майбутньої “людини культури”.

Потреба в самопізнанні, саморозвитку, самовдосконаленні – це чинник, що виражає суть усієї педагогічної діяльності, спрямованої на виховання “людини культури” та формування полікультурної компетентності майбутнього викладача. Така особистісна позиція ґрунтується на аналітичних здібностях, проблемному баченні матеріалу, подій, умінні давати оцінку явищу з різних точок зору.

Наявність різних інтересів дозволяє викладачеві не розчинятися в професії, зберігати, виявляти й розвивати творче ставлення до життя. Позиція, при якій викладач, крім професійних здібностей, має особистісні якості, дає можливість критично оцінювати себе, зберігати вміння радіти життю й виявляти індивідуальність, бути яскравою особистістю. Не секрет, що інтерес до викладацької діяльності ґрунтується не тільки на змісті навчання, але й певною мірою зумовлений викладачем.

Сучасний викладач навчальних закладів не повинен обмежуватися матеріалом свого предмета й відповідної наукової дисципліни. Необхідно прилучати студентів до досягнень матеріальної та духовної культури, стимулювати їхню творчість у сфері культури й на цій

основі формувати полікультурну компетентність майбутнього носія інтегративного знання. Такі вимоги інтегративного характеру є актуальними для сучасного викладача іноземної мови.

Оскільки культура стає джерелом і основою інтелектуально-особистісного зростання тільки в руках духовної людини, глобальним стратегічним завданням освіти є початкове й докорінне перетворення менталітету сучасного викладача – транслятора й репрезентатора культур.

Метою нашого подальшого дослідження є з'ясування рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов, а також дослідження педагогічних умов для формування полікультурної компетентності студентів-філологів у процесі вивчення іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васютенкова И.В. Личностный компонент – основа профессионального развития учителя иностранного языка / И.В. Васютенкова // Взаимодействие личности, общества и образования в современных социокультурных условиях: межвуз. сб. науч. тр. – СПб.: ЛОИРО, 2005. – 474 с.
2. Петровский В. В., Шпалинский В. В. Социальная психология коллектива, Учебное пособие для студентов педагогических институтов. – М.: Просвещение, 1978. – 117 с.
3. Пономарев П.А. Современная духовная ситуация в России // Воспитание гражданина, человека культуры и нравственности как условие конструктивного развития современной России: материалы конференции. – Ростов-на-Дону: РГПУ, 2004. – 155 с.
4. Энциклопедия профессионального образования. – М.: Профессиональное образования, 1999 – 383 с.

Симоненко М.В.

ЛИЧНОСТНЫЙ КОМПОНЕНТ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

В статье рассматривается вопрос определения направлений работы по формированию поликультурной компетентности студентов-филологов путем осознания личностных качеств.

Ключевые слова: поликультурная компетентность, профессиональная компетентность, “человек культуры”, личностный компонент, духовность.

Symonenko M.V.

THE PERSONALITY COMPONENT AS THE BASIS OF POLY CULTURAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE FOREIGN LANGUAGES TEACHERS

The question of the formation of the future foreign language instructor's polycultural competence by the awareness of personality qualities is examined and considered in the article.

Key words: polycultural competence, professional competence, “person of culture”, personal quality, spirituality.

УДК 371.124:78

Султанова Е. В.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті розглядаються основні педагогічні умови самоактуалізації особистості. Вивчається їх вплив на самоактуалізацію майбутнього вчителя музики в педагогічному університеті. Педагогічні умови самоактуалізації особистості допомагають реалізувати її можливості у процесі професійної підготовки.